

ATAD

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 03.06.2024

Kabul Tarihi: 01.07.2024

Article Type: Research Article

Submitted: 03.06.2024

Accepted: 01.07.2024

<https://doi.org/10.56448/ataddergi.1495178>

Hatice CANBOLAT¹

EL-MELİKÜ'L-EŞREF SEYFEDDİN BARSBAY (1422-1438)'İN KIBRIS SEFERLERİ

Öz: Bu çalışmada ilk olarak Lusignanlar'ın yaklaşık üç yüzyıl sürecek olan hanedanlıklarının kuruluş sürecine zemin hazırlayan dönem aralığı, Kıbrıs adasının Haçlı-Bizans birlikteliğinde üstlendiğı rollerini ele alıp bir temel oluşturduktan sonra asıl konumuzu teşkil eden Barsbay'ın Kıbrıs'a düzenlediğı üç sefer üzerinde duracağız. Lusignan Kralları'ndan Janus dönemine denk gelen Kıbrıs seferleri 827\1424, 828\1425 ve 829\1426'da yıllarında vuku bulmuştur. Bunların ilki keşif mahiyetinde küçük bir sefer olsa da son ikisinde sadece adanın kıyı kesimleriyle kalınmamış iç kısımlarına da nüfuz edilmiş hatta o devirde Kıbrıs'a başkentlik yapan Afkosiye (Nicosia\Lefkoşe) de Emir Tağrıberdi el-Mahmudî ve mahiyetindeki askerler tarafından ele geçirilmiştir. Haçlıların 1291'de Akka'yı kaybetmeleri neticesinde Kıbrıs'taki Lusignanlara sığınmaları, Akdeniz'de ekonomik ve siyasal girişimlerde boy göstermeleri, özellikle 1365'teki İskenderiye saldırısı ve korsancılık faaliyetlerinde adlarından söz ettirmeleri Kıbrıs-Memlük ilişkilerini farklı bir noktaya taşımuştur. Bu da Akdeniz'de bir güç mücadelesine kapı aralamış, nihayetinde de ada Memlüklerin hâkimiyeti altına girmiştir. Barsbay-Janus ilişkisini dönem

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Medeniyetleri ABD, canbolat.hatice6619@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0009-0007-3308-7885>

kaynaklarında yıllar ve aylar bazında kayıt tutan tarihçilerden ve bunlar içinde yer almakla birlikte Bedreddin Aynî ve İbn Hacer gibi sefere özgü başlıklar açıp özel olarak konuyu ele alan müelliflerden faydalanılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Barsbay, Arslan Yürekli Richard, Bulak, Janus

The Campaigns Of El-Melikü'l Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438) İn Cyprus

Abstract: In this study, we will first focus on the period that laid the groundwork for the establishment of the Lusignans' dynasty, which would last for about three centuries, and the roles of the island of Cyprus in the Crusader-Byzantine unity, and then, after laying a foundation, we will focus on Barsbay's three expeditions to Cyprus, which constitute our main subject. The Cyprus expeditions, which coincided with the period of Janus, one of the Lusignan Kings, took place in 827\1424, 828\1425 and 829\1426. Although the first of these was a small reconnaissance expedition, in the last two, not only the coastal parts of the island but also its inner parts were penetrated, and Afkosiye (Nicosia), which was the capital of Cyprus at that time, was captured by Emir Tağriberdi al-Mahmudi and his soldiers.

After the Crusaders lost Akka in 1291, they took refuge in the Lusignans in Cyprus, took part in economic and political initiatives in the Mediterranean, and especially the attack on Alexandria in 1365 and their reputation for piracy activities took Cyprus-Mamluk relations to a different point. This opened the door to a power struggle in the Mediterranean, and eventually the island came under the rule of the Mamluks. We tried to present the Barsbay-Janus relationship by making use of historians who kept records on the basis of years and months in period sources, as well as authors such as Bedreddin Ayni and Ibn Hacer, who opened titles specific to the expedition and specifically addressed the subject.

Key Words: Cyprus, Barsbay, Richard the Lion-Hearted, Bulaq, Janus

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Giriş

Rum dilinde “شبرا” şeklinde isimlendirilen² günümüzdeki adını ise bölgede bulunan bakırdan alan Kıbrıs,³ yedi iklim içerisinde dördüncü kuşakta olmakla birlikte⁴ Sicilya ve Sardinya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.⁵ Türkiye, Mısır ve Suriye kıyılarına komşu olup Doğu Akdeniz'in kuzeydoğu köşesinde bulunmaktadır. Aynı zamanda askeri, iktisadi önemi ve coğrafi konumuyla doğu-batı ticaretinde jeopolitik ve jeostratejik bir öneme de sahiptir. Bu durum Kıbrıs'ı tarih boyunca Akdeniz'e hâkim olan birçok güçlü devletin istilalarına maruz bırakmış ve Kıbrıs'a hakim olanların kendi egemenliklerini kurmalarını engellemiştir.⁶ Bu çalışmamızda Burci Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'in, Kıbrıs Frenklerine (Lusignan) karşı tertiplemediği seferlerin altında yatan etmenlerle birlikte seferin işleyiş süreçlerini incelemeye çalışacağız. Bundan dolayı da öncelikle 1095'de II. Urbanus'un Clermont konsilindeki kutsal çağrıya kulak vererek batıdan doğuya dalga dalga gelen Haçlı seferleri kapsamında Kıbrıs'ın üstlendiği bazı rmisyonlardan bahsederek bir temel oluşturacağız. Akabinde Bahri Memlûk Sultanı Eşref

² İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire fi mülûki Mısır ve'l-Kâhire* (Mısır: Darü'l Kütüb, 1930) 295. Sözü ettiğimiz isimlendirmeye Memlûk Tarihçilerinden İbn Tağrıberdî'nin eserinde rastlamamız, Kıbrıs için böyle bir adlandırmanın o dönemde kullanılmış olabileceği düşündürmektedir.

³ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, c. IV (Beyrut: Daru Sadr, t.y.) 305; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ fi smâ'ati'l-inşâ*, c. V (Mısır Kitap Evi, 1922) 370. Yâkût el-Hamevi ve Kalkaşendî eserinde Kıbrıs'ı Kubrus şeklinde telaffuz etmektedir. Füzûzan Kınal, “İlk Çağlarda Kıbrıs” *Bellekten*. 28.111 (1964): 401-404.

⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Süleyman Uludağ, c. 1, 5. bs (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007) 242; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ fi smâ'ati'l-inşâ* V:370; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 295.

⁵ George Hill, *A History of Cyprus I* (Cambridge: Cambridge University Press, 1959) 1, çevrimiçi, İnternet, 7 May. 2022. , Available: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751707>; Cevat Rüştü Gürsoy, “Kıbrıs” *TDV İslam Ansiklopedisi*. , t.y., çevrimiçi, İnternet, 18 Mar. 2022. , Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kibris>.

⁶ Ergün Üstün, “Memlûk Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması” *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*. 1.1 (2018): 27; Gürsoy, “Kıbrıs”.

Halil'in 1291'de Akka'ya yönelik girişimleriyle Suriye-Filistin topraklarıyla bağları kopan Haçlıların sığınağı haline gelen Kıbrıs'ın, Lusignan hanedanlığına evrimine değineceğiz.

Kıbrıs'ta Lusignan Hanedanlığı'nın Kuruluş Süreci

Fransa'nın Clermont şehrinde II. Urbanus'un 1095'de düzenlediğı konsilde yaptığı "kutsal savaş" çağrısının yankı bulmasıyla başlayan⁷ ve 1291'de Akka'nın düşüşüne kadar⁸ ilerledikleri coğrafyalar da etkilerini hissettiren Haçlı seferleri, bölgelerdeki kalıcılıkları temin edebilmek adına çeşitli yerlerden mali, askeri ve lojistik sağlamıştır. Kıbrıs, bu destek çalışmalarının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Adadan Antakya kuşatmasında Urfa Kontuna, Ermeni Prenslere ve manastırlara zahire ve akçe yardımında bulunulmuştur. Ayrıca adadaki Bizanslılar, seferler sırasında Kıbrıs, Sakız ve Rodos'tan gönderdikleri erzaklarla Haçlıların, içinde bulunduğu kıtlık felaketinden kurtarmak gibi önemli destekler sağlamıştır.⁹ Nitekim Kıbrıs'tan yapılan bu yardımlar, 1099 Kudüs kuşatmasında tekrarlanmıştır.¹⁰ Tüm bunlarla birlikte Antakya Prinkepsi Tankred, XII. yüzyılın başlarında Lazkiye için giriştiğı mücadele de Kıbrıs'tan donanma desteğı alırken¹¹ Bizans İmparatoru Manuel ise, Kudüs Kralı Amaury'ın Dimyat

⁷ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi: (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*, Trans. Ilcan Bihter Barlas, 1. bs (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009) 45-46.

⁸ Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. XIII, 7. bs (Beyrut: Mektebetü'l-Meârif, 1988) 320; Işın Demirkent, *Haçlı seferleri*, 1. baskı. (Bağcılar, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997) 257.

⁹ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Trans. Ekin Duru, 1. bs (İstanbul: Say Yayınları, 2014) 89; J. F. Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları* (Ankara: Lotus Yayınevi, 2011) 220-221; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Trans. Fikret İşıltan, c. II, 2. bs (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987) 291.

¹⁰ Malcolm Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, Trans. Doğan Mert Demir, 1. bs (İstanbul: Kronik, 2021) 39.

¹¹ Anna Comnena, *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi: Malazgirt'in Sonrası*, Trans. Bilge Umar (Ankara: İnkilâp Kitabevi, 1996) 345.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

kuşatmasına gönderdiği iki yüzü aşkın büyük savaş gemisinin yer aldığı donanma Kudüs'e geçmeden önce Kıbrıs'a uğramıştır.¹²

Tarihler 548 \ 1153'ü gösterdiğinde Kıbrıs, Renaud de Châtillon'un¹³ saldırısına maruz kalmıştır. Yaptığı yağmacılıkla çok sayıda serveti ele geçiren Renaud, bölgeye gelen Bizans İmparatorundan yalvar yakar özür dilese de¹⁴ 1156'da saldırısını yinelemiş ve etrafı harap etmiştir. Bu saldırılara ek, 1157'de deprem felaketi ve 1158'de Mısırlıların düzenledikleri akınlardan sonra ada kendini toparlayamamıştır.¹⁵

Kıbrıs'ın kaderini değiştiren kritik noktalardan biri ise Hittin Savaşı (1187)'nda yaşananlar ve Kudüs'ün fethinin Haçlılar'da yarattığı şokun etkisiyle tezahür eden III. Haçlı Seferi olmuştur. Derhal harekete geçerek Sûr'da bir araya gelen Frenkler, Sûr başpiskoposu Josias'ı Avrupa'dan yardım talebinde bulunmak için göndermişler, Josias'da ilk durak yeri Sicilya'ya doğru yola çıkmıştır. Ülkelerindeki siyasi ekonomik sorunlarla boğuşan Avrupa'daki krallıklar için bölgelerinden ayrılmak çok cazip gelmemesine rağmen, doğuda arka arkaya yaşanan Müslüman ordularının galibiyetleri haber almaları onları sadece sefer için çağrıda bulunmakla bırakmamış bizzat savaşa iştirak etmişlerdir.

¹² Niketas Khoniates, *Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, Trans. Fikret Işıltan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu 19 Dizi (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995) 111-112.

¹³ Işın Demirkent, trans., *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Türk Tarih Kurumu yayınları Dizi 19 18 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001) 130; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*:289. Renaud, Antakya Prinkepsi Raymond'un dul kalan eşi Konstancelile evlenmiştir.

¹⁴ Hrant D. Andriasyan, trans., *Urfali Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, 3. bs, II (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000) 322-323; Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)* 131-134; Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Trans. Mustafa Daş, 4. bs (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018) 222; Nadir Karakuş, "Haçlı Seferlerinin En Zalim Karakteri" *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2.1 (2018): 97; Işın Demirkent, "Kıbrıs (Tarih)" *TDV İslam Ansiklopedisi*. , t.y., çevrimiçi, İnternet, 31 Mar. 2022. , Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kibris>.

¹⁵ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*:292; Amin Maalouf, *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri*, Trans. Ali Berktaş, 23. bs (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021) 149.

Hittin'den on gün sonra Sr'a gelen Conrad teşebbüsler de bulunsa da, kiş ayının zorlukları ve uzun süredir seferde olan askerinin Őikyetlerinin başlaması zerine Selahaddin kuşatmayı kaldırmıştır. Akabinde Conrad bölgeye gelen yardımlarla durumunu gclendirirken, Frenklerin anlaşmazlığından yararlanmak isteyen Selahattin ise esir tuttuğu bazı ileri gelenleri serbest bırakmıştır. Bu isimlerden Guy de Lusignan , Sr'a girmek istemişse de Conrad, krallığını kaybettiğini gerekçe göstererek müsaade etmemiştir.¹⁶ Burada gerçekleştirdiği başarısız deneyim üzere Akka kuşatmasına girişen Guy, 1190'da eşi Sibylle ve iki kızı salgın sebebiyle vefat etmesi zerine Kudüs Haçlı Krallığı için hak talebini de yitirince, Kudüs'n yeni varisi Amaury'un kızı İsabella olmuştur.¹⁷ İsabella ise, önce Conrad de Montferrat evlenmiş, ancak uzun sürmeyecek olan evliliği eşinin ölümüyle nihayete erince¹⁸ bu kez de Champagne Kontu Henry ile evlenmiştir. Dolayısıyla Kudüs Krallığı tahtına da Henry oturmuştur.¹⁹ Burada Guy de Lusignan'ın üzerinde durmamız nedeni onun Lusignan hanedanlığının ilk kralı olması hasebiyledir.

Diğer taraftan, Kutsal toprak için yolan çıkan Alman Kralı Friedrich Barbarossa'nın ani ölümüyle Haçlı ordusu dağılma tehlikesi atlatmışsa da müteakibinde Fransa Kralı II. Philippe ve İngiltere Kralı II. Henry aralarındaki çekişmeyi saldırmazlık anlaşmasıyla tatlıya bağlayarak harekete geçmiştir.²⁰ 10

¹⁶ Demirkent, *Haçlı seferleri* 144-147; Asbridge, *Haçlı Seferleri* 373-376; Ramazan Şeşen, "Eyybiler" içinde *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. Ed. Hakkı Dursun Yıldız, c. 6 (İstanbul: ağ Yayınları, 1992) 331.

¹⁷ Ernoul, *Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'n Fethi*, Trans. Ahmet Deniz Altunbaş, 3. bs (İstanbul: Kronik Kitap, 2020) 31-32; P. M Holt, *Haçlılar ağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*, Trans. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003) 33; Demirkent, *Haçlı seferleri* 152; zge Bozkurtoğlu zcan, "Lusignanlar Döneminde Kıbrıs-Antalya İlişkileri (1192-1489)"Yüksek Lisans, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2017 19.

¹⁸ Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi* 474; Bernard Lewis, *Haşhaşiler: İslâm'da Radikal Bir Tarikat*, Trans. Kemal Sarısözen, 5. bs (İstanbul: Kapı Yayınları, 2018) 184.

¹⁹ Ernoul, *Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'n Fethi* 219-220; Holt, *Haçlılar ağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu* 60; Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*, 1. bs (İstanbul: Mana Yayınları, 2018) 100-103; Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi* 493.

²⁰ Demirkent, *Haçlı seferleri* 149-154; Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Trans. Salih Tuğ, 1. bs (İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2011) 890; Cüneyt Kanat

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Nisan'da Messsina'dan ayrılan Richard -II.Henry'in oğlu-, denizdeki kötü hava koşullarının etkisiyle oluşan fırtınaya yakalanınca önce Girit'e sonra da Rodos'a sığınırken kız kardeşi Joanna ve nişanlısı Berengaria'nın içinde bulunduğu dromon tipi gemiler Limosal'a sürüklenmiştir.²¹ İsaakios'un, Limosal'e gelen kraliçeye sergilediği tavır ve gemisini ele geçirme girişimleri, Kıbrıs'a ulaşan Richard için adanın işgal edilmesinde tetikleyici bir faktör olarak kullanılmıştır. Netice de Richard, İsaakios'un gerçekleştirdiği eylemler,²² Haçlı seferleri için bir üs elde edebilmek²³ ve Filistin'e üç günlük mesafede yer alan bu adadan gıda tedarikinde bulunabilmek adına Kıbrıs'ı ele geçirmiştir.²⁴

Akabinde Krallık tacı mücadelesinde Pisalılar'ın tarafını tuttuğu²⁵ Guy de Lusignan, destek arayışı için, yanında kardeşi Geoffrey, Templier Şövalyeleri, Antakya Prinkepsi III. Bohemond ve onun oğlu Raymond, Ermeni Leo gibi ileri gelenlerin yer aldığı kişilerle Kıbrıs'a gelmiştir.²⁶ Richard ise Kıbrıs'tan Akka'ya gitmek için ayrıldıktan birkaç hafta sonra²⁷ ilk olarak adayı Tapınak Şövalyelerine satmışsa da²⁸ adayı idare edememeleri üzerine Guy de Lusignan'a

ve Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, 1. baskı., Yeditepe Yayınevi; Araştırma inceleme 208. 174 (Cağaloğlu, İstanbul: Yeditepe, 2013) 136.

²¹ Demirkent, *Haçlı seferleri* 155-156; Holt, *Haçlılar Çağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu* 59; Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi* 480; Asbridge, *Haçlı Seferleri* 433.

²² Ernoul, *Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi* 204-205; Asbridge, *Haçlı Seferleri* 433; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Trans. Fikret Işıltan, c. III, 2. bs, X (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992) 38-39.

²³ Fatih Yahya Ayaz, *Memlük-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs'ta İlk Türk Hakimiyeti*, AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları. IV/A-1.1. dizi sayı 28 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016) 30.

²⁴ Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi* 480.

²⁵ A.g.e., 492.

²⁶ Hill, *A History of Cyprus I* 319; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi* III:39.

²⁷ Asbridge, *Haçlı Seferleri* 433-434.

²⁸ Malcolm Barber, *Yeni Şövalyelik Tapınak Tarikatının Tarihi*, Trans. Berna Ülner, 1. bs (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2006) 190.

devredilmiştir.²⁹ Byylece Guy idaresinde, Lusignan Hanedanlığı'nın yaklaşık c yüz yıl sürececek olan yönetimin temelleri de atılmıştır.

Kıbrıs, Akdeniz'deki stratejik konumuyla batıdan gelen Haçlı kuvvetlerine s görevi, doğuda kaybedilen yerlerden kaanların sığınağı ve yardım faaliyetlerinin de merkeziydi. Kıbrıs Kralı, doğuda iskan eden Haçlılara buradan destek sağlamakla kalmamış, düşmanca Doğu Akdeniz'de Memlk gemilerine hücumlarını da artırmıştır. Mesela 1269 yılında İskenderiye Limanı'ndaki iki Memlk gemisini ele geçirmesi ve akabindeki on iki gemiden oluşan Kıbrıs deniz kuvvetlerinin yine aynı limana saldırılarını buna örnek verebiliriz. Memlkler (1250-1517) zamanında st üste gelen olayların vuku bulması Kıbrıs'a donanmanın gönderilmesini gerekli kılmıştır.

Bahri Memlk Sultan'ı Baybars dönemindeki ilk sefere³⁰ Mayıs\Haziran 1271 (şevval 669)'de Kıbrıs Kralı III. Hugh'un, adada olmadığı fırsatı değerlendirilerek hazırlatılan donanma eşliğinde kılmıştır. Hatta Cemaleddin Mekki b. Hassun'un görüşünün dikkate alınmasıyla sefer için kullanılacak olan gemilere Haçlı bayrağı takılırken, rengi de siyaha boyanarak onların hazırlıksız yakalanmasını istemiştir. Fakat gerçekleştirilen bu faaliyet Limosal Limanı'nda çıkan fırtına ve gecenin karanlığının etkisiyle başarıya ulaşamamıştır. Nitekim on bir gemi birbirine çarparak batarken, bazıları da Haçlıların eline geçmiştir. En az 1800 kişilik gemi mürettebatı ise Kıbrıslılara esir düşmüştür. Bu süreçte şam'daki Karın Kalesi'ni ele geçiren Baybars'ın, III. Hugh'a³¹ "Eline kürek verilen herkes onu eker, fakat eline kılıç verilen herkes en iyi şekilde onu vuramaz ve vurmayı bilemez. Bizim bir kaç savaş gemimiz yok olduysa, binlercesi geride duruyor. Denizin bağrına kürek batıranlarla, mızrakları sıra sıra askerlerin bağrına saplayanlar bir olur mu? Sizin atlarınız gemilerdir, bizim gemilerimiz ise atlardır."³² sözleriyle yazdığı

²⁹ Ernoul, *Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'n Fethi* 31-32; Holt, *Haçlılar ağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındağu* 33; Demirkent, *Haçlı seferleri* 152.

³⁰ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memlk Hâkimiyetine Girişi" *Türk Dünyası Araştırmaları*. 95 (1995): 82-83.

³¹ İbn Abdüzzâhir, *er-Ravz'z-Zâhir fi Sireti'l-Meliki'z-Zâhir*, I. (Riyad, 1976) 386-387; Eb'l-Fidâ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* XIII:259; George Hill, *A History of Cyprus II* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010) 167, evrimii, Internet, 7 May. 2022. , Available: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751707>; Ayaz, *Memlk-Kıbrıs ilişkileri* 57.

³² İbn Abdüzzâhir, *er-Ravz'z-Zâhir fi Sireti'l-Meliki'z-Zâhir* 388; Burak Gani Erol, "Memlk Deniz Kuvvetleri" Doktora, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012 129.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

mektup ise oldukça manidardır. Kıbrıs çıkartması her ne kadar başarısız olsa da Baybars batan gemilerinin telafisi niteliğinde imal ettirdiği kırk adet yeni şini tipi gemiyi de 670 yılında görmeye gitmiştir.³³

Sultan Kalavun'un saltanatının son yılı 1290 (Şevval 690)'da, Haçlıların Akka'daki müslüman tacirlere yönelik katliamları ve akabinde yaşanan ayaklanmalar, onu Akka'nın fethi konusuna teşvik etse de buna ömrü vefa etmemiştir.³⁴ Babasının vefatı üzerine göreve gelen Sultan Eşref Halil'in kırk dört gün süren kuşatmanın ardından Haçlıların Filistin'deki hakimiyetlerine sonlandırarak Akka'yı 18 Mayıs 689-91 \ 1291'de fethetmesi Sur, Hayfa, Antartus, Aslis, Sayda gibi yerlerin savaşmadan ele geçirilmesini sağlamıştır.³⁵ Akka'dan kaçanlar arasında bulunan II. Henri ve diğer Haçlıların sığınağı olan Kıbrıs ise, siyasi varlıklarını hissettirecek olan Templier ve Hospitalier şövalyelerini de adaya çekmiştir.³⁶ Buna ek olarak Tapınak Şövalyeleri Akka'da bulunan son iki kutsal emaneti de Kıbrıs'a nakletmişlerdir.³⁷ Artık burası Haçlıların Mısır, Suriye-Filistin gibi sahalara düzenlenecek saldırılarda da önemli bir merkez haline gelmiştir.³⁸

Memlükler kara ordusunda güçlü olmalarına rağmen gemi yapımında kullanılan hammaddenin kıyı bölgelerinde az bulunması, malzemenin tedarikinin zor ve maliyetli olmasından kaynaklı gemi yapım çalışmalarının bu şartlar altında çokta kolay olmadığını gösterirken; sistemsal olarak süre gelen askeri yapılanma dışındakileri küçük görmeleri ve ihtiyaç dahilinde ön planda tutulması da bu

³³ Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. XIV, 7. bs (Beirut: Mektebetü'l-Meârif, 1988) 261.

³⁴ Makrîzî, *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, c. I (Lübnan\Beirut: Darü'l Kütübü'l-İlmiyye, 1418) 216-217; Demirkent, *Haçlı seferleri* 250; İsmail Yiğit, "Kalavun" *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y., çevrimiçi, İnternet, 1 Nis. 2022., Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kalavun>.

³⁵ Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* XIII:320-321; Makrîzî, *es-Sülûk* I:224; Demirkent, *Haçlı seferleri* 254. Akka kuşatması esnasında Haçlılara Kıbrıs'tan yardım faaliyetleri de gerçekleştirilmiştir. A.g.e., 252.

³⁶ Demirkent, "Kıbrıs (Tarih)". II. Henri, Kıbrıs ve Akka Kralı III. Hugue'nin oğludur.

³⁷ Barber, *Yeni Şövalyelik Tapınak Tarikatının Tarihi* 311.

³⁸ Üstün, "Memlük Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması" 29.

sahanın gelişmesini engellemiştir. Nitekim Suriye'den kovulan Haçlılar, intikamlarını almak için Frenk-Kıbrıs ittifakıyla bölgeye saldırılarını artırarak büyük girişimlerde bulunmuşlardır. Kıbrıs Kralı I. Peter yeni bir kutsal çağrı için Avrupa'ya gidip görüşmeler dahi yapmış, hatta Papa tarafından kutsanmıştır. Bunlardan biri 767\1365'deki I. Peter'in İskenderiye'ye taarruzuyla³⁹ kısa bir zaman diliminde elinde tutması ise işin ciddiye alınmasını gerekli kılmış, 1365 ve akabindeki yıllarda donanmaya daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Barsbay'ın ise tarihteki yaşanan bu olayları dikkate alarak Kıbrıs Seferi için denizde kullanılacak askeri teçizatlar ve deniz donanmasını kuvvetlendirebilmek adına binlerce dinar harcamıştır.⁴⁰ Peter'in Akdeniz'in zengin şehirlerinden İskenderiye'ye saldırmasının ise iki önemli nedeninden söz edilebilir; bunlardan birincisi İskenderiye'nin konumu itibariyle Kahire'ye yapılacak saldırı için askeri bir kolaylık sağlanabilir, ikincisi ise Memlük Devleti'nin ana gelir kaynağı baltalanabilirdi.⁴¹

Barsbay'ın Kıbrıs Adası'na Seferleri

el-Melikü's-Sâlih Muhammed b. Tatar⁴² (1421-1422)'in halefi, Memlük sultanlarının otuz ikincisi, Çerkes asıllıların ise sekizincisi olan Barsbay adıyla tanıdığımız Sultan Melik Eşref Ebu'n-Nasr Barsbay ed-Dokmakî ez-Zâhîri, 1

³⁹ Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* XIV:314; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr fi Vekâiu'd-Duhûr*, c. I (Kahire: Mısıriyyetil Amme lil Kitab, 1984) 21-22. İbn İyâs'a göre saldırı da yetmiş gemi yer almış ve yaklaşık beş bin insan katledilmiştir.

⁴⁰ Hill, *A History of Cyprus II* 325-329; Burak Gani Erol, "Memlük Deniz Kuvvetleri" 21-24, 138; David Ayalon, "Memlükler ve Deniz Kuvvetleri" *Tarih Dergisi*. 25 (1971): 39; Kâzım Yaşar Koprman, "Memlükler" içinde *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. Ed. Hakkı Dursun Yıldız, c. VII (İstanbul: Çağ Yayınları, 1992) 157. Gemi imal çalışmaları hakkında eserinde ilginç bilgiler ihtiva eden Muhammed Kasım Nüveyri, Rum (Akdeniz) denizindeki gemilerin inşasında çivi kullanılırken Yemen ve Hind denizinde kullanılan gemilerin ise çivisiz üretildiklerini belirtmiştir. Muhammed b. Kâsım Nüveyri, *Kitâbü'l-İlmâm bi'l-i-lâm fîmâ Ceret bihi'l-Ahkâm ve'l-Umûri'l-Makdiyye fi Vâkıati (vakati)'l-İskenderiyye ve tıvdihâ ilâ Hâletihî'l-Merziyye*, c. II (Hindistan, 1970) 232.

⁴¹ Hill, *A History of Cyprus II* 330.

⁴² Bedreddin el-Aynî, *İkdü'l-Cümân fi Târîhi Ehli'z-Zamân*, I. (Kahire, 1989) 158; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 211.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Nisan 1422 (8 Rebiulahir 825) Çarşamba günü sultan ilan edilmiştir.⁴³ On altı yılı aşkın iktidarda kalan sultanın hükümdarlığı 7 Haziran 1438 (13 Zilhicce 841) Cumartesi günü 60 (?) yaşlarında vefat edinceye⁴⁴ değin sürmüştür. Hükümdar olmadan önceki hayatında Malatya naibi Emir Dokmak el-Muhammedî ez-Zâhirî⁴⁵ tarafından satın alınmış ve bir süre sonra da Berkuk'e sunulmuştur. Sultan oluncaya kadar ki süreçte zaman zaman hapiste de kalan Barsbay sâki⁴⁶, onbaşı, binbaşı, Trablus nâibliği, devâtdârlik ve Melik Salih Muhammed'in lalalık vazifesini de üstlenmiştir.⁴⁷

Sultan Barsbay döneminde Kıbrıs'taki Frenkler'in Memlükler'in kıyı sahillerine düzenledikleri saldırılar ve denizde yürüttükleri korsancılık faaliyetlerinde burasını üs gibi kullanarak adlarından söz ettirdiklerini söyleyebiliriz. Farklı zaman aralıklarıyla yapılan bu saldırıların rahatsızlık vermesi, 1365'teki İskenderiye Limanı'na yapılan taarruzun unutulmaması ve devlet içerisinde bazı emirlerin isyan etme teşebbüslerinin de gündeme taşınması Barsbay'ın Kıbrıs'a gerçekleştireceği sefer için de bir alt yapı oluşturmuştur.⁴⁸ Sultan, adayı 1424, 1425 ve 1426 yıllarındaki seferleriyle Mısır'a bağlı bir devlet haline getirmiştir.⁴⁹

⁴³ Makrîzî, *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*, c. VII (Beyrut: Darü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1997) 55; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 180; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 242; Ebû Hâmid Cemâleddin Muhammed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Ali b. Zahîre el-Kudsî, *el-Fezâ ilü'l-Bâhire Fî Mehâsini Mısır ve'l-Kâhire* (Daru'l Kütüb, 1969) 50; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr fî Vekâiü'd-Duhûr*, c. II (Kahire: Mısıriyyetil Amme lil Kitab, 1984) 79, 81.

⁴⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 106.

⁴⁵ A.g.e., 243-244; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, 4. bs, VIII (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988) 414. Aynı isme Barsbay'ın adında da rastlamamızın nedeni efendisine nispetledir.

⁴⁶ Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ fî sinâ'ati'l-inşâ* V:454.

⁴⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 242-246; Kâzım Yaşar Koprıman, "Barsbay" *TDV İslam Ansiklopedisi*. , t.y., çevrimiçi, İnternet, 4 Nis. 2022. , Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/barsbay>.

⁴⁸ Koprıman, "Memlükler" 517-518; Ayaz, *Memlük-Kıbrıs ilişkileri* 79; Burak Gani Erol, "Memlük Deniz Kuvvetleri" 23; Üstün, "Memlük Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması" 33.

⁴⁹ Koprıman, "Barsbay".

Safad nâibi Emir İnal, önceki hükümdarın (Melik Salih Muhammed) hal' edilmesi (görevden alınması) üzerine isyan etmiştir. Bu zaman aralığına denk gelen bir diğere olayda Frenkler'in kıyı saldırılarını artırmalarına yanı sıra İskenderiye Limanı'ndaki içinde yaklaşık yüz bin dinarlık mal bulunan ticaret gemisini ele geçirmişlerdir. Yeterli donanımına sahip olmayan Müslüman tacirler Frenkler'e ok atışı yapmakla yetinse de attıkları oklar denize düşmüş ve bir başarı sağlanamamıştır.⁵⁰ Bu saldırının akabindeki yılda Frenkler'in tekrar saldıracağına dair haberlerin artması üzerine Barsbay, tedbir olarak askerlerinin bir kısmını Dimyat'a bir kısmını da- içinde Emir Akbuğa et-Timrazî'nin de bulunduğu bazı emirleri- İskenderiye Limanı'na yönlendirmiştir.⁵¹ Ağustos\Eylül 1423 (Ramazan 826)'de ise Frenkler'in gerçekleştirdikleri saldırının halk tarafından Barsbay'a şikayet edilmesi, sultanın askerlerini Dimyat, Reşid ve Nesteru⁵² kıyılarında yer alan ribatlara yerleşmeye sevk etmiştir.⁵³

Birinci Sefer (827-1423\4)

Sultan Barsbay, Frenklerin, yüzden fazla insanın ve pek çok malın yer aldığı gemiyi Dimyat yakınlarında gasp ederek yüz kişilik tayfasıyla tutsak etmelerinden ötürü -görevlilerinin görüşünün aksine- Frenk tacirlerin mallarına Şam, Dimyat ve İskenderiye'de el koyarak zararın giderilmesini talebinde bulunmuş, ülkelerine dönmelerinin engellemiştir. Akabinde savaş hazırlıklarına girişen Barsbay, Kıbrıs Kralına ikazlar yapmaktan da geri kalmamıştır. Fakat Barsbay'ın Osmanlı Sultanı Murad'a göndermiş olduğu hediyelerin yer aldığı gemiye Kıbrıs Kralı Janus tarafından gerçekleştirilen saldırı, bardağı taşıran son damla olmuştur.⁵⁴

⁵⁰ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:63; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 249-250.

⁵¹ İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr bi-Ebnâi'l-Umr*, c. II (Mısır: el-Meclisu'l-Alâ li'Ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1389) 307; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 255.

⁵² Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, c. V (Beyrut: Daru Sadr, 1977) 284. Nesteru; İskenderiye ve Dimyat arasında bir adadır.

⁵³ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:309; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:87.

⁵⁴ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:99; Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik ve Beyâni't-Turuk ve'l-Mesâlik* (Paris, 1892) 138; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 266; Kopruman, "Memlûkler" 158; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 90-91.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Sultan Barsbay'ın emri üzerine keşif –küçük çaplı- mahiyetli düzenlenecek olan bu sefere Memalik-i Sultaniyye'den seksen kişinin yanı sıra gönüllülerde katılmıştır. Bir araya gelen bu kuvvet, askeri teçizatla donanımlı iki gurab tipi gemiyle Ağustos 1424 (Ramazan 827)'de yola çıkmıştır.⁵⁵ Bulak'tan Dimyat'a geldiklerinde ise kendilerine sellure tipi bir gemi⁵⁶ iştirak etmiş ve böylece üç gemiyle Trablus ve Şam sahillerine yönelmişlerdir. Buralardan kendilerine dahil olan harp malzemesiyle dolu iki gurab tipi gemi daha iltihak etmiş ve toplamda beş gemiye ulaşarak, Frenk korsanları Akdeniz'de aramaya koyulmuşlardır.⁵⁷

Aksiyon alan bu birlik Re'sülyak Limanı'nda Kıbrısların bırakıp kaçtıkları gemiyi ele geçirip yaktıktan sonra⁵⁸ Kıbrıs'ın Ceneviz yönetimindeki⁵⁹ Magosa Limanı'na çıkartma yapmış fakat iyi karşılandıkları bu yere herhangi bir saldırı da bulunmamışlardır. Memlûklerin birinci seferinde galibiyetle sonuçlanan girişimleri Limosal Limanı'nda gerçekleşmiş ve buradaki çatışmada Kıbrıs gemilerine zarar verilmiştir. Müslümanlar bal, yağ, birçok kumaş gibi ganimetlerin yanı sıra, 23 kişiyi de esir alarak Eylül\Ekim 1424 (Zilkade 827)'de geri dönmeleri Dimyat'ta büyük bir coşkuyla karşılanmışlardır.⁶⁰

Bir anlamda keşif mahiyeti de taşıyan sefer, askerlerin cesaretlerini artırırken, Kıbrıs'taki faaliyetlerin anlaşılmasını ve Kıbrıslıların sanıldığı gibi güçlü

⁵⁵ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:330. İbn Hacer'e göre Beyrut ve Sayda'dan da yapılan katılımlarla altı yüz asker ve üç yüz at bu sefere iştirak ettiğinden bahsetmekle birlikte ele geçirilen esir sayısının da altı yüz olduğunu belirtmiştir. Diğer kaynaklara nazaran İbn Hacer'in sayıları daha abartılı ele aldığını söyleyebiliriz. el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 262. Aynî'ye göre yetmiş kişi katılmıştır.

⁵⁶ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 91.

⁵⁷ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:100; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 263; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 268.

⁵⁸ Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 138.

⁵⁹ Kemal Çiçek, "Magosa" *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y., çevrimiçi, İnternet, 12 May. 2022. , Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/magosa>. Magosa Limanı 1373-1464 yılları arasında Cenevizlilerin idaresi altında kalmıştır.

⁶⁰ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:103; el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:330; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 268-270; Ayaz, *Memlûk-Kıbrıs ilişkileri* 82; Holt, *Haçlılar Çağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu* 187.

olmadıkları hakkında fikir elde etmeleri de sağlamıştır. Olaydan haberdar olan Kıbrıs Kralı, donanımlı iki gemiyi Mısır ve Suriye kıyılarına göndermiştir. Sahil güvenliğinden dolayı kıyılara çok fazla yanaşamayan ve su sıkıntısı çeken askerler bu ihtiyaçlarını gidermek adına geldikleri Nehrü'l Kelb'te⁶¹ gizlenen Müslüman askerlerce pusuya düşürölmüş, bir kısmı öldürölmüş bir kısmı da esir olarak sultana takdim edilmiştir.⁶² Müteakip süreçte Lazkiye civarında vuku bulan başka bir olayda ise dört Kıbrıs gemisi, Mısır'a gemi küreği taşıyan gemiyi yakmışlardır. Kıbrışlıların intikam amaçlı giriştikleri bu eylemler, korsancılık faaliyetlerinin durmadığını gözler önüne sererken bir sonraki sefer hazırlıklarını da hızlandırmıştır.⁶³

İkinci Sefer (828-1424\5)

Kıbrıs'a gerçekteştirilen sonraki sefer ise bir yıl aranın ardından 828 (1424\5)'de meydana gelmiştir.⁶⁴ Kasım\Aralık 1424 (Muharrem 828)'de Frenklere karşı gerçekteştirilecek olan gaza için Bulak tersanesinde aralıksız süren gemi yapım çalışmalarına başlanmış ve bizzat Sultan Barsbay'da giderek kontrol ve denetim sağlamıştır. Ayrıca gündüz Frenklerin gemi yağmalamalarını önlemek ve sahil güvenliğini temin etmek amacıyla da idaresini Zeydü'd-Din Abdölkadir'in devraldığı Tine⁶⁵ yakınlarındaki hisarın inşası bitirilerek hem buraya Araplar iskân ettirilmiş hem de yirmi beş savaşçı ve on atın da yer aldığı kule silahlandırılmıştır.⁶⁶

⁶¹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân* IV:475.

⁶² el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:346; Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 139; Bertrandon De La Brocquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Ed. Charles Henri Auguste Schefer, Trans. İlhan Arda (İstanbul: Eren, 2000) 67. Bertrandon'un eserinde sultanın ismi yanlışlıkla Baybars olarak zikredilmiştir. Bu tarih aralığında sultan Baybars değil, Barsbay yönetimdeki isimdir.

⁶³ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:117; Kopruman, "Memlûkler" 519; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 92; Burak Gani Erol, "Memlûk Deniz Kuvvetleri" 153.

⁶⁴ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:346; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 264. İbn Hacer bu seferi "Birinci Kıbrıs Gazvesi" olarak ele almıştır.

⁶⁵ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân* IV:56.

⁶⁶ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:110, 112-113; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 270-272; İbn İyâs, *Bedâüü'z-Zühûr* II:95, 97; Kopruman, "Memlûkler" 519; Ayaz, *Memlûk-Kıbrıs ilişkileri* 85.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

31 Mayıs (13 Recep)'da Barsbay altı yüz gaziyi donatmış, sefere katılacak askerlerinin her birine yirmişer dinar vermenin yanı sıra gazaya teşvik maksatlı "Kim cihat etmek istiyorsa parasını almak için gelsin."⁶⁷ demiştir. Donanmada yağcılar, neftçiler, nişancılar, mızrak ve ok vasıtasıyla ateş fırlatan birlikler vb.⁶⁸ gruplar yer almıştır. Günü unutulmaz anlardan biri alarak tanımlayan İbn İyâs'a göre, sancaklarla süslenen, davullar ve toplar yerleştirilen yüz civarındaki gemiden söz edilen⁶⁹ donanmayı Barsbay, Cuma namazının ardından Kal'atü'l-Cebel'den Bulak sahiline giderek bizzat teftiş etmiştir. Ertesi gün de devlet erkanından bazı görevliler Zeyneddin Abdulbasit'in evinden donanmanın ayrılışını seyretmişlerdir. Dörderli gruplar halinde ayrılan donanmanın her birine bir emir tahsis edilmiştir. Bunlardan ilk hareket eden ve idaresinde Hacibü'l-Hüccab Çeribaş Kaşuk'un⁷⁰ bulunduğu donanma Dimyat'a gitmiş, kalanlarda onu arkasından takip etmiştir.⁷¹ Hazırlıkların haberini alan Kıbrıs Kralı ise boş durmayarak Memlük deniz kuvvetinin Dimyat'tan ayrılmasını engellemek isteyerek Bale komutasında dokuz gemiden müteşekkil filoyla teşebbüste bulunsa da muvaffak olamamıştır.⁷² Kahire'den parça parça 14 Haziran (27 Recep)'a kadar ordunun yola çıkışı devam etmiş ve 7 Temmuz (20 Şaban) Cumartesi günü Dimyat'tan denize yelken açılmıştır.

Bu deniz kuvveti 10 Temmuz (23 Şaban)'da Beyrut oradan da 21 Temmuz (5 Ramazan)'da Trablus'a geçmiş ve burada kaldıkları (5-14) müddetçe Trablus naibi Hüsrev onlara karşı oldukça hürmetkâr davranmıştır.⁷³ Emir Çeribaş ise Trablus'ta bulunduğu esnada Kıbrıs Kralı Janus'a elçiler vasıtasıyla gönderilen hediyelerle onun Memlüklere itaatini arz etmesi istenmiştir. Ancak elçilerin dönüşü geçikmesi üzerine hazırlık yapan orduya 30 Temmuz (14 Ramazan)'da Janus'un itaati reddettiği cevabı da ulaşmıştır.⁷⁴ Trablus ve Beyrut'tan

⁶⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire* 276.

⁶⁸ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 264; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 94.

⁶⁹ İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:98.

⁷⁰ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 264. Aynî'ye göre Hacibü'l Hüccab'ın adı "Sermaş'tır."

⁷¹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire* 276; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 94.

⁷² el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:346.

⁷³ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 264; İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire* 278.

⁷⁴ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:346-347; Burak Gani Erol, "Memlük Deniz Kuvvetleri" 155.

toparladığı savaş teçhizatlarıyla gücünü daha da artıran donanma kırk gemiden veya daha fazlasıyla Kıbrıs'a doğru yol almıştır.⁷⁵

Kıbrıs için yola çıkan donanma ilk olarak Karpas Limanı'na, 4 Ağustos (19 Ramazan)⁷⁶ Cumartesi günü de Magosa Limanı'na ulaşmış⁷⁷ ve batı kısmına çadırlar kurarak geceyi karargâhlarında geçirmişlerdir.⁷⁸ Magosa hâkimi "ben sultanın kölesiyim, şehir onun şehridir, halk onun halkıdır" diyerek eman istemiş ve akabinde de kaleye Mısır bayrağı çekilmiştir.⁷⁹ Barsbay'a itaatini arz eden Magosa idarecisi üç gün boyunca kalan Memlûklere emtia desteğinin yanı sıra Kıbrıs Kralı'nın zafiyetleri ve savaş hazırlığında olduklarıyla ilgili bilgilendirme de yapmıştır.⁸⁰ Kıbrıs'ın batı cihetine saldıran Memlûkler civarda yaptığı akınlarla esirler ve çok sayıda ganimet ele geçirmiştir.⁸¹ Bu akınlar esnasında vuku bulan olayların birisinde de Memlûklerin öncü kuvveti keşif için dolaşırken, başlarında Kıbrıs Kralı'nın kardeşinin olduğu üç yüz süvarili birliğin karşılaşmasında cereyan etmiştir. Kıbrıslılar'dan 50'den fazlası yaralı olmakla birlikte 15 atlı öldürülürken, Müslümanlardan ise sadece iki kişi öldürülmüştür. Neticesinde birçok ganimet ve esir ele geçirmiş, pek çok yeri ve kiliseleri de yakmışlar; sonra da ayın 8 (23)'inde Magosa'dan ayrılmışlardır.⁸²

Barsbay'ın ordusu, Magosa'dan sonraki önemli yerlerden biri olan ve aynı zamanda Muaviye b. Ebû Süfyan'ın birinci Kıbrıs seferinde ona refakat edip, binek hayvanında düşerek hayatını kaybeden Hz. Muhammed'in baba tarafından halası ve Ubade b. Samit'in eşi Ümmü Haram bint Milhan'ın kabrinde bulunduđu⁸³ Mellaha (Larnaka\Tuzla)'ya, 10 Ağustos (25

⁷⁵ İbn Tağrıberdî, *en-Nüçümü'z-zâhire* 278.

⁷⁶ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:345. İbn Hacer'e göre Magosa'ya 16 Ramazan 828'de ulaşmışlardır.

⁷⁷ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 266.

⁷⁸ İbn Tağrıberdî, *en-Nüçümü'z-zâhire* 278.

⁷⁹ Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 140.

⁸⁰ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:345; İbn Tağrıberdî, *en-Nüçümü'z-zâhire* 278.

⁸¹ İbn Tağrıberdî, *en-Nüçümü'z-zâhire* 278-279.

⁸² el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 266.

⁸³ Belâzürî, *Fütühu'l-Büldân* (Beirut: Müessesetü'l-Me'âri, 1987) 209; Mehmet Azimli, *Hz. Osman*, 5. basım., Dört halifeyi farklı okumak / Mehmet Azimli 3 (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018) 44; Kemal Çiçek, "Larnaka" *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y., çevrimiçi, İnternet, 18 May. 2022., Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/larnaka>. Larnaka

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Ramazan)'da yelken açmıştır.⁸⁴ Karada bırakılan dört yüz askerde deniz boyunca gemilerin refakati ile tedbirli bir şekilde ilerlemişlerdir.⁸⁵ Yolda üç bin kişi, bin süvariden oluşan Kıbrıs Kralı'nın kardeşiyle karşılaşmışlardır. Yüksek bir yerden Müslüman ordusunu gören Kralın kardeşi⁸⁶ (Halîl b. Şâhin'e göre ise Kralın yeğeni) korkuya kapılarak olay yerinden uzaklaşmıştır. İlerleyişini sürdüren ordu "Re'sül'acuz" da keşif yapmakta olan Frenk emirine rastlamış ve onları birliğiyle birlikte esir almışlardır.⁸⁷ Ayrıca Memlükler, kara ordusu yapılanmasında gayet başarılı olmalarını fırsata çevirerek Kıbrıs şövalyelerine ağır darbeler indirmişlerdir.⁸⁸ Larnaka'da, Müslüman esirlere sert davranan عين الغزال denilen Mellaha emiri de öldürülmüştür.⁸⁹

Larnaka'dan yola çıkıp denizden ve karadan ilerleyerek –Larnaka civarındaki Mellaha'da bir araya gelen Barsbay'ın ordusu, şehri tahrip etmesinin yanı sıra ele geçirdiği esirlerle birlikte gemilere geri dönmüşlerdir. Sabaha karşı da Frenklerin denizdeki filosu kıyıya demirlenmiş vaziyetteki müslüman donanmasına saldırmışsa da müslümanların karşı taarruzlarına herhangi bir karşılık vermeden –çatışmaya girmeden-geri çekilmişlerdir.⁹⁰ Aslında Kıbrıslılar, kıyıya gemilerini demirleyen Memlükleri denizin ortasına çekmek istemişler fakat onlar buna yanaşmamışlardır. Saldırıları karşısında Kıbrıs kuvvetleri geri çekilmişse de, Müslümanlar güçlerini hesaba katarak karada bıraktıkları askerlerini desteksiz koymamak adına onları takip etmemişlerdir. Başarılı teşebbüslerde bulunan Memlükler hem adaya daha sağlam yerleşme imkanına sahip olmuş hem de

maddesinde Ümmü Haram'ın, Muaviye'nin son seferine iştirak ettiğinden bahsedilse de Belâzûrî bunun birinci seferde vuku bulduğunu dile getirmiştir.

⁸⁴ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 266-268.

⁸⁵ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:121; İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire* 279.

⁸⁶ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:347.

⁸⁷ Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 140; Brocquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizşırı Seyahati* 68.

⁸⁸ Koprıman, "Memlükler" 519.

⁸⁹ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:347.

⁹⁰ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:121; İbn Tağrıberdî, *en-Nücumü'z-zâhire* 279. on gemi ve karkure; Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 140. Dokuz gemi ve karkure olarak sayıyı belirtmişlerdir. Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 96.

sadece sahilde kalmayıp adanın içine de nüfuz etmişlerdir. Bunu kolaylaştıran eylemlerden biri ise eribaş Kaşuk'un, karadaki başarıyı daha da perçinleyerek avantaj kazanmak adına Cuma günü gemideki mürettebatın karaya inmelerini emretmesiyle olanaklı hale gelmiştir. Karaya inen ordu birçok ky fethetmekle kalmamış beraberinde o kadar çok sayıda esir almıştı ki gemiler esir alamaz hale dahi gelmiştir.⁹¹

Mellaha'dan ayrılan ordu (15 Ağustos\30 Ramazan) Limasol'a vasil olmuştur. Karaya indirdiği yüz elli askeri ve beraberindeki kuvvetle içinde Hıristiyanların bulunduğu Limasol Kalesi'ne girmişlerdir. Geceyi burada geçiren askerler sabahleyin dualar ederek, tekbirler getirerek büyük bir coşkuyla bayram namazını eda ettikten sonra kuşattıkları kaleyi oğleden önce fethetmiş ve kaleye üzerinde sultanın unvanı bulunan sarı ipekten mamul altın işlemeli sancak çekilmiştir. Burada iki yüz civarında esir alınırken yaklaşık 60 süvari de ldrlmş ve kale tahrip edilmiştir.⁹²

eribaş st üste kazanılan bu muzafferiyetin müjdesini sultana iletmesi için Trablus naibi Emir Kasruve'ye mektup göndermeyi de ihmal etmemiştir.⁹³ Kıbrıs Kralı'nın çok sayıda asker toplayarak üzerine geldiğini haber alan eribaş, topladığı istişare meclisinin görüşleriyle uzun soluklu bir seferin ordu içinde oluşturacağı muhalefetten tedirgin olmamak adına yurda geri dönmeye karar vermiştir.⁹⁴ Böyle bir karara varmalarında Kıbrıs Kralı'na Venediklerin yardımının ulaşmasının da etkili olabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Müslümanlara karşı girişimlerde kullanmaları maksadıyla çeşitli savaş teçhizatı barındıran malzemelerin Venedik'ten karkure tipi bir gemi içerisinde *اسكبنه*'ye ulaştığını bu bölgedeki hapishaneden kaçıp kurtulmayı başaran beş Müslüman esir haber vermiştir.⁹⁵

Ordunun geri dönüşüyle ilgili yaşanan şöyle bir olaydan da bahsedebiliriz. Canibek es-Sufi'yi aratmakla meşgul olan Sultan'a, Müslümanların Frenklere

⁹¹ İbn Tağrıberdî, *en-Ncm'z-zâhire* 279; Burak Gani Erol, "Memlk Deniz Kuvvetleri" 156.

⁹² el-Askalânî, *İnb'l-umr* II:347; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 269.

⁹³ Makrîzî, *es-Slk* VII:121.

⁹⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Ncm'z-zâhire* 280.

⁹⁵ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 269-270; Hill, *A History of Cyprus* II 474; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 98.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

karşı zafer kazandığına dair Ağustos'un 23 (9 Şevval)'ünde Trablus'tan bir haber alınca ülkede yedi gün boyunca köslerin vurulduğu bir şenlik havası estirilmiştir. Fakat dört gün sonra donanmanın Tîne'ye (28 Ağustos\13 Şevval) dönmesi Barsbay'ı ve halkı askerlerin yaşanan olumsuzluktan dolayı geri döndüğü düşünülmesine sevk etmiş, hatta sultan endişeye kapılarak yeni bir birliğin oluşturulması için hazırlık yapılmasını emretmiş.⁹⁶

Deniz kuvvetleri sağ salim bir şekilde 9 Eylül (25 Şevval)'de bin atmış esirle ve bir hayli ganimetle Bulak Limanı'na gelmiştir. Ertesi gün ise ganimetin birazını yüz yetmiş hamal taşırken, kalanları da on deve⁹⁷ ve kırk katıra yükleyerek Kal'atü'l- Cebel'e gitmişlerdir. Sultan Barsbay'da kendisine takdim edilen bu esirlerin yakını olanların ailesinden ayrılmaması yakını olmayanların ise tek tek satılmasını istemiştir.⁹⁸ Bu satış işleminin neticesinde yaklaşık olarak toplam da on sekiz bin sekiz yüz dinar gibi bir meblağ kazanmıştır.⁹⁹ Aynı zamanda Sultan, sefere iştirak eden neferlerine dinar dağıtmayı da ihmal etmemiştir.¹⁰⁰

Üçüncü Sefer (829\1426) - Kıbrıs'ın Fethi

Memlüklerin ilk iki girişimi sorunsuz ilerlemiş, Kıbrıs hanedanlığına özellikle de karadan yürütülen eylemlerle oldukça ağır darbeler indirilmiş ve elde edilen ganimetle finansal destek sağlanmış.¹⁰¹ Büyük gazve olarak adlandırılan, önceki seferlere nazaran daha güçlü bir ordu sevkıyatı yapılan ve Kıbrıs'ın da son seferini ifade eden bu fetih ise 829\1426 yılında gerçekleştirilmiştir. Barsbay, sefer için 12 Şubat (3 Rebiulahir)'da dört önemli ismi atamıştır. Bu isimler; Emir İnal Cekemî, Emir Tağrıberdi el-Mahmudî, Emir Kara Murad Hoca, Emir

⁹⁶ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:120-121; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 278; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:100; Ayaz, *Memlük-Kıbrıs ilişkileri* 92-93.

⁹⁷ İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:101. İbn İyâs'a göre yetmiş devedir.

⁹⁸ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:121-122; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 271; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 97.

⁹⁹ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 272.

¹⁰⁰ İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:101.

¹⁰¹ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 97.

Tağrıbermiş¹⁰² ęeklinindedir. Sefere iştirak edenlerle ilgili uzun bir listesi kaynaklarda yer alsada biz konuyu daha fazla uzatmamak adına burada sadece dört isimden söz etmek istedik.

Hazırlıklar yapılırken deniz seferi olacağı için donanmadaki gelişmeleri de unutmamak gerekir. Barsbay, bazı gemilerin imalatını yaptırırken bazılarını da satın alarak toplamda yüz seksen parçalık bir donanma teşkil etmiştir.¹⁰³ Süreç içerisinde dikkate değer olaylardan birisi Frenkler ve Venedikliler arasında kargaşanın ardından galip gelen Frenklerin, İşkenderiye Limanı'nda bulunan Müslümanlardan bir grubu esir alarak denize açılmaları, ikincisi de 6 Nisan (27 Cumadell)da Bizans İmparatoru VIII. İoannes Paleologos'un Konstantinopolis'ten gönderdiği hediyelerle gelen elçinin Kıbrışlılarla savaşılmaması adına aracılık yapması olmuştur. Fakat Sultan teklifi kabul etmeyerek askerini sefer için donatmaya devam etmiştir.¹⁰⁴ 22 Nisan (13 Cumadelhir)'da Trablus, Safed, Gazze ve Dımařk¹⁰⁵ gibi yerlerden Kıbrıs gazvesine katılmak için Kahire'ye gelen askerler büyük meydana yerleştirilmişlerdir. Aradan on gün geçtikten sonra da Sultan kalenin avlusunda resm geçit töreni yaptırmış ve arz edilen askerlere büyük ihşanda bulunmuştur. Önde gelen fakihlerin katıldığı sefere talep o kadar fazlaydı ki bazıları gemilerde yer olmaması hasebiyle istekleri geri çevrilmiştir. Gidebilenlerin sevinçleri ve gidemeyenlerin üzüntüleri yüzlerinden okunmuştur.¹⁰⁶

Mayıs\Haziran 1426 (Recep)'da Janus, Kıbrıs'a yapılan iki seferin de intikamını almak adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Frenk Kralı'na gönderdiği mektupla şikayetlerini ve yardım isteğini bildiren Janus, boş durmayarak gemi yapım işlerine de girişmiştir. Yardım ağırısına cevap verenlerden Katalan kralı, yeğeni Carceran Suarez'i gemiler ve şövalyeler eřlięinde¹⁰⁷ bölgeye göndermiştir.

¹⁰² el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 273-274. Sefere katılan ordu mensuplarının uzun listesi için bkz; Ayaz, *Memlk-Kıbrıs ilişkileri* 97.

¹⁰³ el-Askalânî, *İnbu'l-umr* II:366; Halil b. şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 142.

¹⁰⁴ Makrîzî, *es-Slk* VII:135; İbn Tağrıberdî, *en-Ncm'z-zâhire* 286-287; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:106; Holt, *Haçlılar ağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu* 187.

¹⁰⁵ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 274.

¹⁰⁶ Makrîzî, *es-Slk* VII:135; İbn Tağrıberdî, *en-Ncm'z-zâhire* 287. İki eserde de bölgelerden sadece şam'ın adı zikredilmiştir.

¹⁰⁷ Hill, *A History of Cyprus II* 475.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Ayrıca Janus'un, 1365'deki İskenderiye saldırısını yinelemek gibi bir planının olduğundan ve yardımları Kıbrıs'a geldiğinden söz edilmesine dair aldığı istihbarat doğrultusunda Barsbay, düşmanın toparlanmasına fırsat vermemek için hızlı bir şekilde toparlanarak harekete geçmelerini emretmiştir.¹⁰⁸ Bu süreçte Cenevizli Benedict Pallavici ve İskenderiye'ye iki kadırgası ile gelen Karamanoğlu İbrahim Bey'in, Sultana sefere çıkması için teşviklerde bulunduğunu da dile getirmek gerekir. Bu teşebbüslerin nedenini ise şöyle özetlersek; Alanya bölgesi idarecisi olan Karamanoğlu İbrahim Bey, Kıbrıslı korsancıların kıyıları yağmalamalarından rahatsızlık duymakta, Cenevizliler ise bir yandan Memlük saldırısından hakimi olduğu Magosa'yı korumayı arzulamaktayken diğer yandan da Kıbrıs Kralı'nı savaş hazırlıklarıyla maddi yönden zayıflatarak iki devlet arasında aracılık yapıp adayı da tamamen Memlüklere terk etmek istememekteydi.¹⁰⁹

Hazır olan donanma 10 Mayıs (2 Recep) Cuma günü¹¹⁰ Kahire'den ayrılarak Bulak Limanı'ndan İskenderiye ve Dimyat'a doğru yol almıştır. Sefer için yoğun bir katılımdan söz etmiştik. Bunun yanı sıra seferde askeriyeden Ümerai Uluf, Ümerai Aşarat, Ümerai Tablhane, Aynel Haseki, Aynel Ümerai Dımaşk vb. kademeleri görmekte mümkündür. Kara ordusunun başına Tağrıberdi el-Mahmudî, donanmanın başına da Emir İnal Cekemî'yi beraberine ise Emir-i Candar Kara Murad Hoca eş-Şâbanî, Emir Tağrıbermiş ve bazı Memalik-i Sultaniye ve Ümaralar ve daha birçokları tevdi edilmiştir.

En son donanma 19 Mayıs (11 Recep)'ta ayrılmıştır. Gemiler, Nil nehri vasıtasıyla Reşid Limanı'na gelmiş ve burada ordunun geriye kalan tüm ihtiyaçlarını temin edilmiştir.¹¹¹ Reşid Limanı'ndan yola koyulduklarında ise kuvvetli rüzgardan kaynaklı Emir Tağrıberdi, Emir Kara Murad Hoca, Emir Yeşbek ve Trablus'tan gelen askerlerin bulunduğu içinde kumaş, atlar, askerler ve mühimmatların yer

¹⁰⁸ el-Askalânî, *İnbâü'l-Çumr* II:366; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:106.

¹⁰⁹ Hill, *A History of Cyprus II* 475; Ayaz, *Memlük-Kıbrıs ilişkileri* 96; Üstün, "Memlük Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması" 36.

¹¹⁰ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 274.

¹¹¹ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:136; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 276; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 288-289; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 101.

aldığı dört gemi batarken, yüz at ve dokuz kişi de hayatını kaybetmiştir. Fakat olayın Mısır sınırları içinde sahile yakın bir yerde meydana gelmesi onlar için bir avantaj olmuştur. Haberi alan Barsbay olaya oldukça canı sıkılmış, çok ağlamış hatta seferi iptal etmeyi bile düşünmüştür. Gemilerle ilgili gerekli tetkikin yapılması için Haziran\Temmuz -Şaban ayının başında- cuma günü Çeribaş Kaşuk' u bölgeye göndermiştir.¹¹² Böyle bir felaketin yaşanmasında sefer için uygun hava koşullarının olmadığını, rüzgarın ters yönden estiğini belirten gemi komutanlarını dinlemeyen Emir İnal'ın yanlış kararının bir neticesi olduğu belirtmekte yanlış olmaz.¹¹³

Olayın gerçekteştiği yere vasıl olan ve gerekli incelemeleri yapıp hasarın telafi edilebilir bir boyutta olduğunu anlayan Çeribaş, tamirat işlerinin tamamlattırmasıdır. Akabinde de komutanlarla gerçekteştirdiği istişareler doğrultusunda gemilerin sefere çıkmalarına karar verilmiştir. Donanmanın tadilatının tamamlandığını ve İskenderiye'ye doğru harekete geçtiğine dair güzel haberleri duyan Sultan ise rahat bir nefes almıştır. Ancak Reşid'den İskenderiye'ye geçmekte olan donanmanın bir bölümü İskenderiye'ye hücumla geçen dört parçadan müteşekkil Frenk ordusuyla karşılaşmıştır. Frenklerle aralarında meydana gelen ok atışları akşama kadar sürmekle kalmamış sabah saatlerinde de kaldığı yerden devam etmiştir. Bunun üzerine Reşid'de gemilerin arızası giderilen gaziler gelen emirle bu alana yönlendirilmiş, onların iltihakı gören Frenkler ise arkalarına bile bakmadan kaçmışlardır.¹¹⁴

1 Temmuz (24 Şaban¹¹⁵)'da İskenderiye Limanı'ndan sefere çıkan donanma Kıbrıs'a ayın sonuna kadar vasıl olmaya devam etmiş ve Limasol'a yakın bir mevki olan Avdimou denilen kıyıya çıkararak gemilerini demirlemişlerdir. Kıbrıs Kralı ise, ikinci sefer esnasında tahrip edilen Limasol Kalesi'ni tahkim ettirmiş, etrafına hendek kazdırmış buna ek büyük bir orduyla hazırlık yaparak Afkosiye (Lefkoşe) şehrine karargah kurduşmuş. Bu konuda malumat edinen Memlük

¹¹² Makrîzî, *es-Sülûk* VII:136; el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:366; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 276-277; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 289; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:106. Makrîzî ve İbn Tağrıberî'ye göre burada ölen insan sayısı yaklaşık olarak on kişidir.

¹¹³ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 101.

¹¹⁴ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:136-137; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 289-290; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 101-102.

¹¹⁵ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 278. Aynî'ye göre 18 Şaban 829'da donanma yola çıkmıştır.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

ordusu, sultana mevzuyu bildirmesi için haberci göndermiştir.¹¹⁶ Ayrıca Memlûk ordusunun bir kısmı karaya inerken bir kısmı da gemide kalarak tedbiri elde bırakmamışlardır.

4 Temmuz (27 Şaban)'da Limasol Kalesi tekrar Memlûk askerleri tarafından kuşatılmıştır. Emir Yeşbek ve onu takip eden askerler merdivenle kaleye tırmanırken Frenklerin de onların bu tırmanışlarını engellenmek adına ateşte kaynayan ziftler hazırladıklarından bahsedilmektedir. Nitekim tüm bu manilere rağmen arka arkaya sura çıkmayı başaran askerle kaleyi ele geçirerek tekbir ve tezahüratlar eşliğinde saltanat sancağı göklere çekmişlerdir. Akabinde de Venedik hakimiyetinde, Kıbrıs'a yakın köylerden الاسكنية 'ye yönelmişlerse de burası eman dileyerek teslim olmuştur. Ayrıca Memlûklere ziyafet, hediye vermekle kalmamış Kıbrıs Kralı Janus'un hazırlıklarından da onları haberdar da etmişlerdir. Barsbay'a Limasol Kalesi'nin zapt edildiği, Kıbrıs Kralı'nın Leşkoşe'deki faaliyetleri 13 Temmuz (7 Ramazan)'da Canibek en-Nevruzi vasıtasıyla bildirilmiştir.¹¹⁷ Kıbrıs Kralı'na Barsbay'a itaat etmesi için bir mektup gönderilmiş, fakat Kral gelen bu teklifi reddetmenin yanı sıra mektubu getiren elçiyi de ateşe attirmiştir.¹¹⁸

Limasol Limanı'na içi mühimmatla dolu bir geminin yaklaşmakta olduğu fark edilmesi üzerine denizden Emir Tağrıberdi ve arkasından bir gemi, karadan ise Ürkmes el-Alai, İyas el-Tavil harekete geçmişlerdir. Kaçarak karaya askerlerini indirmekte olan düşman gemisi gören Memlûk askerleri, onlara baskın yaparak kılıçtan geçirmiş içlerinden beşinin de başını keserek Limasol Kalesi'ne asmışlardır. Ordu, karadan Tağrıberdi, denizden de İnal Cekemi ile Mellaha'da buluşmak için tekbirler ve salavatlar eşliğinde yola koyulmuştur. Karadan ilerleyen ordu, belli bir müddet sonra üç yüzü atlı ve birçok askerden oluşan Frenk birliğinin aniden ortaya çıkması üzerine Müslüman ordusu –otuzu atlı-

¹¹⁶ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 290; Hill, *A History of Cyprus II* 476-477; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 102.

¹¹⁷ Makrîzî, *es-Sülûk VII*:137; el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr II*:367; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 278-279.

¹¹⁸ İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr II*:107; Brocquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati* 68-69. Brocquiere elçinin değil mektubun yakıldığından bahsetmektedir.

onlara doğru yönelmiştir. Vaziyeti gören Frenkler ilk başta geri çekilmiş, bir süre sonra da içinde başta Kıbrıs Kralı olmak üzere Türkmen askerleri, kaçaın askerler, yerli halk, Rodoslular ve Katalanlıların yer aldığı on binden fazla asker gelmesiyle büyük bir harp vuku bulmuştur. Gündüz saat dörtte başlayan mücadele nihayetinde Kıbrıs Kralı'nın kardeşinin öldürölmesi, üç yerinden yaralı olan ve ben kralım diye kurtulan Janus ve Katalan komutanın ele geçirilmesi neticesinde Memlüklerin galibiyetle sonuçlanmıştır. Etrafa dağılan askerler akşama kadar çok sayıda ganimet ve esir alıp çevreyi de tahrip ettikten (bunlar arasında birçok kişinin tapındığı büyük haç da vardı) sonra sahadaki orduyla denizdeki kuvvet Mellaha'da bir araya gelmişlerdir.

Kıbrıs Kralı Janus'un diğer kardeşi, Kıbrıs Kardinali Hugh¹¹⁹ ve beraberinde Kıbrışlıların kalan gücü ve savaştan kurtulup kaçaınlar Lefkoşe'ye sığınarak yeni bir saldırı planlarını yapmaya başlamışlardır. Yapılan hazırlıkları öğrenilmesi üzerine Tağriberdi ve Tağribermiş karadan, İnal Cekemi ise denizden Lefkoşe'ye yönelerek zapt etmek için yola revan olmuşlardır.¹²⁰ Denizdeki Müslüman gücünün zayıfladığını düşünöen Frenkler 8 gemi, 7 karkureyle¹²¹ donanmaya saldırmıştır. İnal Cekemi, elindeki kuvvetle direnmeye çalışırken Tağriberdi el-Mahmudî'ye de durumu bildirmiştir. Tağriberdi'nin yanındaki yaklaşık altmış süvarinin haricindekiler İnal'ın yardıma koşmuştur. Gece tüm şiddetiyle devam eden bu karşılaşma da sabah Frenk gemileri uzaklaşırken içlerinden bir Frenk karkuresi Memlüköllerce ele geçirilmiş, 171¹²² kişi de öldürölümüştür. Hava koşullarının elverişsizliği sebebiyle geriye kalanlar da takip edilememiştir.¹²³

Asıl hedefleri Kıbrıs adasının en büyük¹²⁴ ve başşehri Lefkoşe'ye¹²⁵ gitmek olan Memlükler, yolda başlarına gelen iki büyük muharebenin ardından 11 Temmuz

¹¹⁹ Hill, *A History of Cyprus II* 482-483.

¹²⁰ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 279-282; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 102; Hill, *A History of Cyprus II* 480.

¹²¹ Makrîzî, *es-Sülük VII*:138. Makrîzî'ye göre 14 gemi saldırmıştır.

¹²² Hill, *A History of Cyprus II* 481. Hill'e göre kılıçtan geçirilen kişi sayısı 300'dür.

¹²³ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr II*:368-369; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 282-283.

¹²⁴ Halîl b. Şâhin, *Zübdetü Keşfi'l-memâlik* 143.

¹²⁵ Burasının ismi Nicosia olarak da bilinmektedir. Kemal Çiçek, "Lefkoşe" *TDV İslam Ansiklopedisi*. , t.y., çevrimiçi, İnternet, 23 May. 2022. , Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/lefkose>.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

(5 Ramazan) günü buraya ulaşabilmişlerdir. Halkın ileri gelenleri ve kilise görevlileri gelen askerleri ellerinde İncil ve dillerinde dualarla karşılayarak¹²⁶ eman dilemişlerdir. Memlûk askerleri şehrin kiliselerinde ezan okutarak Cuma namazını kılmışlardır. Ayrıca bugün Tağrıberdi el-Mahmudî, Kıbrıs Kralı'nın sarayı da gitmiştir.¹²⁷ Bertrandon'a göre emir sarayda "sayılamayacak kadar çok miktarda halılar ve mobilyalar, ilgi çekici tablolar, bir yığın haç ve bir de kurulduğu zaman çok hoş ve ahenkli sesler çıkaran bir duvar saati"¹²⁸ne rastlamıştır. Tağrıberdi halkın talebini kabul ederek eman vermişse de şehre sonradan vasil olan birlikler bu durumu bilmediği için yağma ve talan yapmışlardır.¹²⁹ Lefkoşe'de bir gece iki gün, Mellaha'da da yedi gün kaldıktan¹³⁰ sonra yapılan istişare sonucu alınan kararla dönme hususunda mutabık kalmışlardır. Kıbrıs seferinde ele geçirdikleri ganimetleri ve esirleri¹³¹ gemilere yükledikten sonra 18 Temmuz (12 Ramazan)'da denize açılmışlardır.

29 Temmuz (23 Ramazan)'da seferin galibiyetle neticelendiği, Kıbrıs Kralı Janus'un esirler içinde yer aldığı haberini alan Barsbay ve halk çok sevinmiş hatta mutluluktan ağlamışlardır. Kahire'deki bu sevinç hem burada hem de diğer islam beldelerinde çalınan beşaret davulları, süslenen caddeler, okunan şiirler eşliğinde büyük bir coşkuyla kutlanmıştır.¹³² Sır Katibi Bedreddin b. Mazhar'ın emriyle Eşrefiyye ve Müeyyide medreselerinde fetihnameler okunmuştur. Bu görevi Eşrefiyye'de Kadı Şerafeddin el-Halebi, Müeyyide'de ise Kadı Şehabeddin et-Taki el-Maliki icra etmiştir.¹³³ Donanmadaki gemi sayısının fazla olması ve rüzgarın elverişsizliği nedeniyle ilk başlangıçta gemiler üç farklı yere

¹²⁶ Hill, *A History of Cyprus II* 483-484. Hill, Arap tarihçilerin iddia ettikleri bu durumun doğru olmadığını söyledikten sonra onları içeri davet eden birkaç kişinin ismini eserinde zikretmiştir.

¹²⁷ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:369; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 106.

¹²⁸ Brocquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati* 69.

¹²⁹ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 284.

¹³⁰ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 295.

¹³¹ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:369. İbn Hacer'e göre esirlerin sayısı 1703'tür.

¹³² Makrîzî, *es-Sülûk* VII:138; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* 290, 296.

¹³³ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 285-286.

dağılsa da sonrasında da İskenderiye Limanı'nda bir araya getirilmiştir.¹³⁴ Limana gelecek olan donanmanın ihtiyaçlarının tedarik edilmesi maksadıyla dört yüz memlûk ve dört tablhane emirini sevk edilmiştir.¹³⁵

Ramazan bayramının ilk gününde, Ağustos'un 12 (7 Şevval)'sine kadar donanmanın Bulak sahiline girişi sürmüş, gemiden inen mürettebat Büyük Meydan'a yerleşmiştir.¹³⁶ Ertesi günde Kahire sokaklarında onları seyreden kalabalığın arasında Ka'latü'l Cebel'e ilerleyen alayın huzura çıkış ögle vaktini bulmuştur. Önde atlı süvariler, farklı birliklere mensup piyadeler, hamallar, ganimetleri sırtlarında taşıyan deve, at, katır ve eşek gibi hayvanlar; arkasından erkek, kadın ve çocuk esirler; önünde Kara Murad Hoca, sağında İnal Cekemi, solunda Tağriberdi el-Mahmudi olan katıra bindirilerek zincirlenmiş vaziyetteki Kıbrıs Kralı ve çeşitli kademedeki emirler ağır ağır ilerleyerek kalenin Müderrec isimli kapısına varmışlardır. Kapıdan giren Kral birkaç tekrarla yeri öperek çeşitli görevlilerle birlikte Bahra kapısının yanında tahtında oturan Barsbay'a doğru yürümüştür. Bu arz sırasında Kahire'de Sultan'ın yanında Mekke emiri, Osmanlı Devleti, Tunus, Türkmen, Na'iroğlu elçileri ve Şam emirleri de bulunmuşlardır.¹³⁷ Aynı zamanda Kralın tacı da Eşrefiyye medresesinin kapısına asılmıştır.¹³⁸

Barsbay, Janus'a fidye ödemesi karşılığında onu serbest bırakacağını söylemiştir. Fakat esir konumundaki Kral ödeyemeyeceğini defaatle bildirmişse de sultan onu aşışılmak için huzurunda ayakta bekletmiştir. Daha öncesinde Krallarının esir edildiğine inanmayan halk, Janus'u böyle görünce büyük bir hüzne kapılarak feryadı figan etmişlerdir. Huzurda bulunan Haçlı devletinin temsilcileri fidyeyi üstlenebileceklerini dile getirmiştir. Yapılan pazarlıkların nihayete ermesiyle iki yüz bin dinar¹³⁹ fidye, Janus'un Memlûk sultanına her yıl yirmi bin dinar cizye vergisi ödemesi, Barsbay'ın da Venedik ve Katillan

¹³⁴ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler" 108.

¹³⁵ el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 285.

¹³⁶ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:139-140; İbn Tağriberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 298-299.

¹³⁷ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:369-370; İbn Tağriberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 300.

¹³⁸ İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:109.

¹³⁹ Hill, *A History of Cyprus II* 488. 200.000 duka, yarısı şimdi yarısı da Kral serbest bırakıldıktan sonra ödenmek üzere anlaşma sağlamışlardır.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Şövalyelerine karşı Kralı koruması gibi hususlar noktasında anlaşmaya varmışlardır.

Bu süreçlerden sonra 20 Ocak 1427 (21 Rebülevvel 830)'de hapisneden çıkarılan Janus'a hizmetkar ve süslü bir at tahsis edilmiştir. Kahire'den ayrılmadan önce buradaki ibadethaneleri de dolaşan Janus'un memlekete dönüşü için 3 Nisan (5 Cemaziyelâhir)'da hazırlıklara başlanılmıştır. On bir gün sonra da Rodos elçileriyle birlikte Nil üzerinden İskenderiye Liman'ına gitmiştir.¹⁴⁰ İskenderiye emiri Akboğa et-Temrazi, onlara iki bin beş yüz memlûkün oluşturduğu bir resmi geçit töreni düzenlemiştir. Bu vaziyeti gören ve "Vallahi bütün Frenk ülkelerindeki insanlar bir araya gelseler, İskenderiyelilerin biriyle bile baş edemezler" diyen¹⁴¹ Janus, bir Rodos, iki korsan ve ikisi de kendisine ait toplamda beş gemi eşliğinde Mısır'dan ayrılmıştır.¹⁴² Janus'un babası Peter, Memlûk Sultanı el-Eşref Şa'ban b. Hüseyin zamanında 1365'de İskenderiye'ye hücum etmişti, Allah'ın takdirine bakın ki oğlu Janus ise el-Eşref Barsbay'ın eline esir düşmüştür.¹⁴³

Sonuç

Kıbrıs bulunduğu coğrafi konumu itibariyle burada hakimiyet kuran devletlere ve onun bağlantılarına çeşitli avantajlar ve olanaklar sunmakla birlikte zaman zaman da çeşitli saldırıların hedefi haline getirmiştir. Özellikle II. Urbanus'un 1095'deki kutsal savaş çağrısıyla doğuya gelen Haçlılara yardım konusunda çeşitli misyonlar üstlenen ve 1291'de Akka'nın fethiyle Haçlıların sığınağı olan ada, bir Haçlı tarafından –Renaud- 1153 ve 1156 yıllarında saldırılara da maruz kalmıştır. Kıbrıs, üst üste gelen sarsıntılar önce istikrarsızlaşmış sonra da yönetsel değişiklikler yaşayarak farklı güçlerin etkisi altına girmiştir.

¹⁴⁰ Makrîzî, *es-Sülûk* VII:148, 150-151; el-Aynî, *İkdü'l-Cümân* 287; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire* 303-304, 306-307; İbn İyâs, *Bedâiü'z-Zühûr* II:108-109. Janus'un hapisneden çıkışı Makrîzî'ye göre 26 Rebülevvel, Aynî'ye göre ise 27 Rebülevvel 830'dur.

¹⁴¹ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:370-371.

¹⁴² Hill, *A History of Cyprus* II 490.

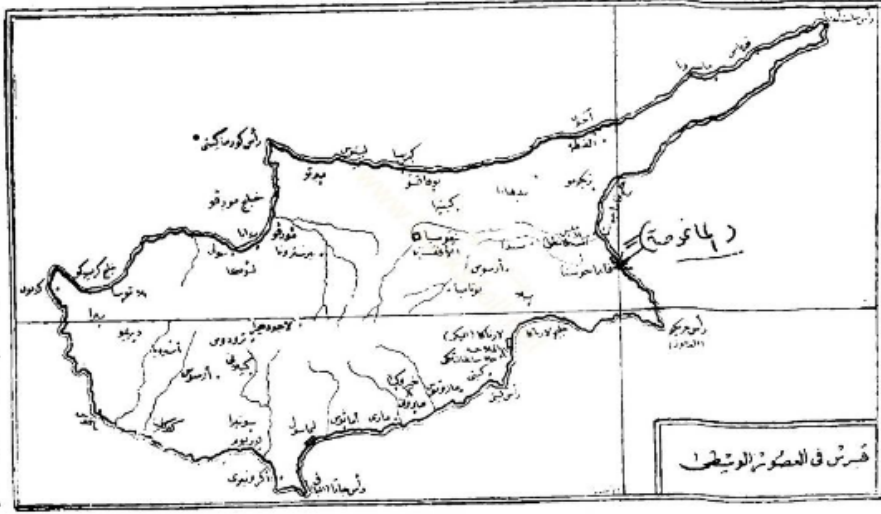
¹⁴³ el-Askalânî, *İnbâü'l-Ğumr* II:371.

Netice itibariyle Suriye sahillerinde Kıbrıs'a taşınan mücadele arenası, Memlük-Haçlı çatışmalarını kapsamında Mısır kıyılarına taarruzlar ve Akdeniz'deki korsancılık faaliyetlerini de artırmıştır. Bilhassa I. Peter'in 1365'deki İskenderiye baskını bir yandan Memlüklerin hafızlarında uzun süre yerini korumuşsa da Frenkler için de hep bir model olarak varlığını sürdürmüştür. Nitekim tüm bu yaşananlar kara ordusunda oldukça başarılı olan Memlüklerin, denizde yaşadıkları acı tecrübeler onları donanma cihetini güçlendirmeye, kıyılardaki kaleleri muhkem hale getirmeye ve yenileri inşa etmeye teşvik etmiştir.

Memlükler döneminde Baybars'ın 1271'deki başarısız girişimiyle ilk adım atılan Kıbrıs adası, Barsbay'ın başarılı üç seferinin ardından devletin vassalı haline getirilerek bölgedeki Haçlı tehdidi azaltılmıştır. Birinci seferde adanın analizi, ikincisinde kıyılardan içlere, üçüncüsünde de artık karada daha fazla varlık göstermeye başlayan askerlerin muzafferiyetiyle sonuçlanmıştır. Aslında bu sefer dizisi bize Memlüklerin denizdeki tecrübelerinde henüz çok fazla kuvvetlenmeseler de artık sahada varlık gösterebildiklerini düşündürmektedir.

Hatice CANBOLAT

Hatice Canbolat'El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

Harita 1; Kıbrıs Adası

Kaynak: Said Abdülfettah Aşur, *Kıbrıs ve'l Hurubü's-Salibiyye*, 2. bs (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-Amme li'l-Kitab, 2002) 97

KAYNAKÇA

- Asbridge, Thomas. *Haçlı Seferleri*. Trans. Ekin Duru. 1. bs. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- el-Askalânî, İbn Hacer. *İnbâü'l-Ğumr bi-Ebnâi'l-Umr*. C. II. Mısır: el-Meclisu'l-Alâ li'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1389.
- Ayalon, David. "Memlûkler ve Deniz Kuvvetleri". *Tarih Dergisi*25 (1971): 39-50.
- Ayaz, Fatih Yahya. *Memlûk-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs'ta İlk Türk Hakimiyeti*. AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları. IV/A-1.1. dizi sayı 28. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2016.
- el-Aynî, Bedreddin. *İkdü'l-Cümân fi Târîhi Ehli'z-Zamân*. I. Kahire, 1989.
- Azimli, Mehmet. *Hız. Osman*. 5. basım. Dört halifeyi farklı okumak / Mehmet Azimli 3. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Barber, Malcolm. *Haçlı Devletleri Tarihi*. Trans. Doğan Mert Demir. 1. bs. İstanbul: Kronik, 2021.
- — —. *Yeni Şövalyelik Tapınak Tarikatının Tarihi*. Trans. Berna Ülner. 1. bs. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2006.
- Belâzürî. *Fütûhu'l-Büldân*. Beyrut: Müessesetü'l-Me'âri, 1987.
- Brocquiere, Bertrandon De La. *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*. Ed. Charles Henri Auguste Schefer. Trans. İlhan Arda. İstanbul: Eren, 2000.
- Burak Gani Erol. "Memlûk Deniz Kuvvetleri". Doktora, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Cahen, Claude. *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. Trans. Mustafa Daş. 4. bs. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.
- Carnotensis, Fulcherius. *Kudüs Seferi: (Kutsal Toprakları Kurtarmak)*. Trans. Ilcan Bihter Barlas. 1. bs. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Comnena, Anna. *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi: Malazgirt'in Sonrası*. Trans. Bilge Umar. Ankara: İnkilâp Kitabevi, 1996.
- Çiçek, Kemal. "Magosa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 12 May. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/magosa>.
- Çiçek, Kemal. "Larnaka". *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 18 May. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/larnaka>.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

- — —. “Lefkoşe”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 23 May. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/lefkose>.
- Demirkent, Işın. *Haçlı seferleri*. 1. baskı. Bağcılar, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.
- Demirkent, Işın, trans. *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*. Türk Tarih Kurumu yayınları Dizi 19 18. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001.
- — —. “Kıbrıs (Tarih)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 31 Mar. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kibris>.
- Ebû Hâmid Cemâleddin Muhammed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Ali b. Zahîre el-Kudsî. *el-Fezâ'ilü'l-Bâhire Fî Mehâsini Mısr ve'l-Kâhire*. Daru'l Kütüb, 1969.
- Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. C. XIII. 7. bs. Beyrut: Mektebetü'l-Meârif, 1988.
- — —. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. C. XIV. 7. bs. Beyrut: Mektebetü'l-Meârif, 1988.
- Ernoul. *Ernoul Kroniği, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*. Trans. Ahmet Deniz Altunbaş. 3. bs. İstanbul: Kronik Kitap, 2020.
- Eşref Buharalı. “Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memlûk Hâkimiyetine Girişi”. *Türk Dünyası Araştırmaları*95 (1995): 82-120.
- Füruzan Kınal. “İlk Çağlarda Kıbrıs”. *Belleten* 28.111 (1964): 383-417.
- Gürsoy, Cevat Rüştü. “Kıbrıs”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 18 Mar. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kibris>.
- Halîl b. Şâhin. *Zübdetü Keşfi'l-memâlik ve Beyânî't-Turuk ve'l-Mesâlik*. Paris, 1892.
- Hill, George. *A History of Cyprus I*. Cambridge: Cambridge University Press, 1959. Çevrimiçi. İnternet. 7 May. 2022. . Available: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751707>.
- — —. *A History of Cyprus II*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. Çevrimiçi. İnternet. 7 May. 2022. . Available: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511751707>.
- Hitti, Philip K. *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*. Trans. Salih Tuğ. 1. bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2011.
- Holt, P. M. *Haçlılar Çağı 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu*. Trans. Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

- Hrant D. Andreasyan, trans. *Urfali Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. 3. bs. II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- İbn Abdüzzâhir. *er-Ravzü'z-Zâhir fî Sîreti'l-Meliki'z-Zâhir*. I. Riyad, 1976.
- İbn Haldun. *Mukaddime*. Çev. Süleyman Uludağ. C. 1. 5. bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007.
- İbn İyâs. *Bedâiü'z-Zühûr fî Vekâiu'd-Duhûr*. C. I. Kahire: Mısriyyetil Amme lil Kitap, 1984.
- — —. *Bedâiü'z-Zühûr fî Vekâiu'd-Duhûr*. C. II. Kahire: Mısriyyetil Amme lil Kitap, 1984.
- İbn Tağrıberdî. *en-Nücûmü'z-zâhire fî mülûki Mısr ve'l-Kâhire*. Mısır: Darü'l Kütüb, 1930.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı. *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*. 4. bs. VIII. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- İsmail Yiğit. "Kalavun". *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 1 Nis. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kalavun>.
- Kalkaşendî. *Subhu'l-a'şâ fî smâ'ati'l-inşâ*. C. V. Mısır Kitap Evi, 1922.
- Kanat, Cüneyt, ve Devrim Burçak. *Sorularla Haçlı Seferleri*. 1. baskı. Yeditepe Yayınevi ; Araştırma inceleme 208. 174. Çağaloğlu, İstanbul: Yeditepe, 2013.
- Karakuş, Nadir. *Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*. 1. bs. İstanbul: Mana Yayınları, 2018.
- — —. "Haçlı Seferlerinin En Zalim Karakteri". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2.1 (2018): 91-118.
- Khoniates, Niketas. *Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*. Trans. Fikret İşiltan. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu 19 Dizi. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995.
- Koprıman, Kâzım Yaşar. "Barsbay". *TDV İslam Ansiklopedisi*, t.y. Çevrimiçi. İnternet. 4 Nis. 2022. . Available: <https://islamansiklopedisi.org.tr/barsbay>.
- — —. "Memlûkler". İçinde *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. Ed. Hakkı Dursun Yıldız. C. VII. İstanbul: Çağ Yayınları, 1992.
- Lewis, Bernard. *Haşhaşiler: İslâm'da Radikal Bir Tarikat*. Trans. Kemal Sarısözen. 5. bs. İstanbul: Kapı Yayınları, 2018.
- Maalouf, Amin. *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri*. Trans. Ali Berktaş. 23. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.

Hatice Canbolat¹El-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Barsbay (1422-1438)'In Kıbrıs Seferleri

- Makrîzî. *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. C. I. Lübnan\Beyrut: Darü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1418.
- — —. *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk*. C. VII. Beyrut: Darü'l Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Michaud, J. F. *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları*. Ankara: Lotus Yayınevi, 2011.
- Muhammed b. Kâsım Nüveyrî. *Kitâbü'l-İlmâm bi'l-ilâm fîmâ Ceret bihi'l-Ahkâm ve'l-Umûri'l-Makdiyye fî Vâkıati (vakati)'l-İskenderiyye ve avdühâ ilâ Hâletihi'l-Merziyye*. C. II. Hindistan, 1970.
- Özcan, Özge Bozkurtoğlu. "Lusignanlar Döneminde Kıbrıs-Antalya İlişkileri (1192-1489)". Yüksek Lisans, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, 2017.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. Trans. Fikret Işıltan. C. II. 2. bs. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- — —. *Haçlı Seferleri Tarihi*. Trans. Fikret Işıltan. C. III. 2. bs. X. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Şeşen, Ramazan. "Eyyübîler". İçinde *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. Ed. Hakkı Dursun Yıldız. C. 6. İstanbul: Çağ Yayınları, 1992.
- Üstün, Ergün. "Memlûk Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması". *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 1.1 (2018): 26-42.
- Yâkût el-Hamevî. *Mu'cemü'l-Büldân*. C. V. Beyrut: Daru Sadr, 1977.
- — —. *Mu'cemü'l-Büldân*. C. IV. Beyrut: Daru Sadr, t.y.